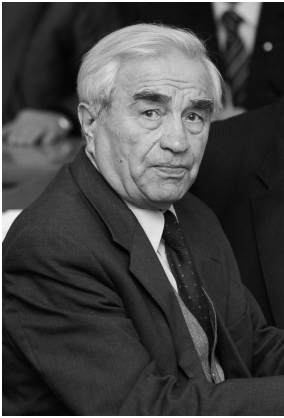

Аналізується праця академіка Б. Панасюка "Український ренесанс у творах Тараса Шевченка", вміщена у третьому томі "Вибрані твори", де автор вперше досліджує діяльність Шевченка як політика і філософа. Український народ, світова громадськість знають Т. Шевченка як поета, але майже не досліджено філософські та політичні ідеї, закладені в його творах, які займають чільне місце у фондах Національної історичної бібліотеки України та активно використовуються читачами.

Супільне визнання й авторитет бібліотеки визначається багатством та якістю бібліотечних ресурсів. Основними характеристиками її фонду є обсяг, науково обгрунтоване, планомірне, систематичне поповнення документної бази на різних носіях інформації у відповідності до статусу бібліотеки та інформаційних потреб користувачів.

Поточне комплектування фондів в умовах побудови інформаційного суспільства є надзвичайно актуальним. Проте зміна пріоритетів держави, зумовлена економічною кризою, призвела до спонтанного процесу комплектування бібліотечних фондів. Роздержавлення існуючих і виникнення великої кількості нових видавництв, розпад мережі книгорозповсюдження, централізованого розподілу видавничої продукції, недостатнє фінансування поглибили давні проблеми комплектування. В останні роки на державному рівні здійснено ряд заходів щодо поліпшення книговидавничої справи та централізованого постачання бібліотек, але це не вирішує проблеми повноцінного підбору репертуару кожною конкретною бібліотекою, тим більше такою спеціальною як історична.

Базою Національної історичної бібліотеки є документні ресурси та інформація, що створюється на цій основі. Інформаційний ресурс виробляється за рахунок оперативного, систематичного поповнення новими документами. Станом на 01.01.2010 р. загальний фонд бібліотеки становить 742 638 друкованих видань, які займають чільне місце в структурі національного документного фонду України.

Надійним джерелом поповнення фонду без залучення додаткових коштів є дарунки бібліотеці. Упродовж семидесятих років до бібліотеки надходили дарунки від меценатів, спонсорів, видавництв, організацій і установ, польських, української діаспори, авторів і читачів.

Літературний і науковий фонд Національної історичної бібліотеки України за останні роки збільшується не тільки кількісно, а й якісно. Широка палітра літератури українських авторів містить сюжети, в яких проглядаються нові небачені раніше погляди на українську націю, народ, державу, історію, культуру, мистецтво, науку і освіту.

Для цього є чимало прикладів, зокрема, читач бібліотеки, академік УААН, професор, доктор економічних наук, заслужений економіст України Броніслав Якович Панасюк передав до фондів Історичної бібліотеки шість томів власних праць "Вибрані твори", окремі фундаментальні праці: "Економічна політика в Україні наприкінці ХХ століття", 2002 р.; "Державна планова система України: історія становлення та розвитку", 2005 р.; "Я — економіст", 2005 р.; "Помаранчева революція в променях національної ідеї", 2006 р.; "Людина, природа і Всесвіт", 2008 р. та інші праці, присвя-

чені висвітленню широкої палітри філософських, економічних, історичних, природничих та художніх проблем сучасної української нації, народу та держави.

Новизною виокремлюється розвідка професора Б. Панасюка "Український ренесанс у творах Тараса Шевченка", уміщена у третьому томі "Вибрані твори". Вивчення критико-аналітичних джерел шевченківської тематики свідчить, що автор уперше досліджує Тараса Шевченка як філософа і політика, повністю упускаючи його поетичну творчість, яка здебільшого уже ґрунтовно вивчена з певними висновками. Український народ, світова громадськість знають Т. Шевченка як поета, але філософські і політичні ідеї, закладені в його поетичних творах, майже не досліджено.

У цьому контексті автор у своїй праці дотримується думки, що український геній ще далеко не зрозумілий не тільки світові, а й українській нації. Чому? А тому, що поета, як і більшість великих українських митців, використовували в минулому тільки в інтересах держав, до яких входила Україна, не беручи до уваги інтересів українського народу, його історії і культури. Замовчувалась філософія і політика у творчості українських митців, таких складових, мовби, не існувало, особливо це стосувалося Т. Шевченка.

Проте видатні інтелектуали світу вважають Т. Шевченка особливим митцем, філософія якого досить глибоко укорінилась в українському народові і з плином часу постійно посилюється. Його невмирущі твори і їхня філософська сутність не підвласні законам тління і будуть існувати вічно з українською нацією та вказувати їй шлях до вишого рівня свободи. Треба погодитися з автором у тому, що творчості поета приписують все, але не те, що в ній закладено насправді, де на першому місці знаходяться філософські і політичні роздуми. Особливо яскраво проявляється ця сторона творчості поета епохи відродження на межі ХХ—ХХІ століть, періоду ренесансу ідеологічного, культурного та історичного розвитку, зумовленого виходом з тоталітарних режимів царизму і комунізму російської імперії. Саме в цей період стають реальними закладені Тарасом Шевченком у своїй поезії у першій половині ХІХ століття ідеї боротьби українського народу проти тоталітарних режимів. Філософія і політика виходили з глибини душі Великого Кобзаря, і вкладалися у зміст урочистих і цинічних, струнких і запальних рядків в часи пафосу та духовного піднесення. Поет Т. Шевченко, політик, філософ, через мистецтво і поезію доносить свої думки до українського народу.

Броніслав Панасюк справедливо стверджує, що, починаючи з перших віршів, зокрема поеми "Катерина", поет вкладав у них насамперед політичний зміст. Саме внутрішній зміст твору, різкі слова знаходили відгук у серцях українців, репресивних органів російської влади. Інакше й бути не могло. Ідеологам царської Росії не подобалося те, що Т. Шевченко писав про кріпацтво, насильно запроваджене царатом в Україні. Були й спільні точки з царської і комуністичної ідеології. І стосувалися вони гострої критики Б. Хмельницького за його Переяславську згоду. Щоб народ не знав політичних думок влада вирішувала проблему просто: не друкували творів про Переяславську угоду, зокрема "Якби то ти, Богдане, п'яний", "Стоїть в селі Суботіві" та інші.

Якщо у царській Росії творчість нашого уславленого земляка замовчувалась, то за радянських часів твори поета пристосовували до існуючих ідеологічних канонів.

Боротьба і замовчування, викривлення і спрямування в іншу сторону філософської та політичної думки Тараса Шевченка продовжується й донині. І застосовуються неймовірно вишукані методи. Наприклад, даючи оцінку поезії "Тайдамаки", деякі дослідники, особливо проросійської орієнтації, нав'язують думку, що вона була написана в період, коли

гриміли народні виступи, навіть різанина, в усій Європі, щоб показати подібний стан і в Україні, дивіться, українці теж розбишаки... На думку науковця, подібне трактування, м'яко кажучи, ніяк не відповідає основній думці поеми. Темою шевченківського твору стало повстання українських селян 1768 р. під назвою "Коліїщина", очолюване Максимом Залізняком та Іваном Гонтою, переважно проти гніту польського панства, але доставалось тоді багатьом пригнобленим народам:

*Була колись шляхетчина,
Вельможная пані;
Мірялася з москалями,
З ордою, з султаном,
З німотою... Було колись...*

*.....
Розбрелися та й забули
Волю рятувати,
Полигалися з жидами
Та й ну руйнувати.*

У більшості людей старшого віку завжди було дві книги з радикальними, але справедливими ідеями: Біблія і "Кобзар". Подібне свідчить про те, що український народ хоче знати не тільки про Шевченка, а й все більше і більше, його вплив на сучасність. Крізь призму поезії Шевченка яскраво проглядається сучасна українська дійсність. Лише в солодких мріях своєї поезії Тарас уявляв, що живе серед істинних українців, які люблять і захищають свою державу, свій народ, національну історію, традиції і культуру, а не серед фарисеїв і донощиків, слуг і сусідів, злодіїв і бандитів, яничарів і чужинців у своїй країні.

"Кого б сьогодні відображав у своїх творах, як гнобителів українського народу?; чи не блукає дух Шевченка у нашій, несвоїй країні?; як формувалися ідеї та зміцнювався дух українського генія? — запитують виборці, молодь, люди похилого віку, бачачи, що населення країни тане, як сніг під пекучим сонцем. Саме тут криється як філософія, так і політика поезії Т. Шевченка, що й описує автор в аналізованому творі. Саме філософський і політичний внутрішній зміст творів поета був тим вінцем, заради чого він жив, творив та у розквіті творчих сил пішов з життя. У творах Великого Кобзаря — сутність української нації, її біди, заклик до боротьби за визволення з фізичного і духовного рабства та шляхи виходу з чужої неволі.

Царизм побачив смертельну загрозу не у поезії Шевченка, а в політиці, яка закладена в ній, а тому наносив смертельну кару як політикові. Після заслання останній раз побував Шевченко в Україні влітку 1859 р., де його навіть рідні не впізнавали, він уже був замученою, хворою, з важким диханням, людиною, якій тільки-но минуло сорок шість років.

Найосновніше, підкреслює Б. Панасюк, ми зобов'язані усвідомити той вплив, який має поезія Шевченка на сучасну Україну і її народ. Донині залишається загадковим явище, коли недавній кріпак, козачок на побігеньках, хлопець, що навчався у п'яного дяка, раптово постає перед здивованим світом своєю поезією у всеозброєній глибоких знань, з широкою загальною освітою, політичними і філософськими ідеями, які виводять поета у перші лави найпередовіших людей як своєї епохи, так і майбутнього. Різні є пояснення подібного явища, але автор дотримується власної думки, а саме найкраще феномен Т. Шевченка пояснюється його виключним призначенням, дарованим йому Вищими силами, як це має місце з багатьма особистостями різних народів світу. Не всі поділяють таке авторське пояснення, але воно має право на існування.

Пройдуть століття і кожна епоха матиме свого провідника, але філософське і політичне коріння Шевченка залишиться незмінним, постачаючи силу для зв'язки української нації, яка закладена у творчості поета. У своєму творі Броніслав Якович проводить червону лінію про те, що Великий Кобзар якраз відноситься до тих митців, творчість яких, потрапляючи у свідомість людини, навіть в невеликих дозах, викликає асоціації, які заряджають енергією до дії, до боротьби за справедливість. Достеменно практикою доведено, що він впливав і впливає на кожного українця не тільки своєю творчістю поета і філософа, а й політикою через трагічні обставини свого життя. Нескорений, високий дух поета, його життєвий підневільний шлях, як дзеркало, відбиває долю української нації на довгому шляху виходу з рабства, на якому її супроводжує поетика філософської і політичної думки вірного сина свого народу — Тараса Шевченка.

Професор здійснив аналітичний зріз поезії Т. Шевченка, який свідчить про пріоритетність філософського і політичного змісту його творів, що характеризується ось чим: для українців твори Т. Шевченка, як Біблія для віруючих і не тільки; на якій би сторінці не відкрив християнин Біблію, а українець "Кобзар", знайде те, що написано, мовби про нього і для нього; саме про те, що кожного турбує; дає відповідь на людські, національні та особисті запитання кожного українця.

Поезія Т. Шевченка — це історія і глибинна сутність української нації, а його життя — це відбиття в одній особі нестерпної долі цілого народу. Вся поезія Великого Кобзаря і його життєдіяльність кличуть до боротьби за свободу, своїм філософським і політичним змістом, спрямовані на відраження внутрішньої енергії українського народу, на інтеграцію народу для зміцнення української держави.

Глибинна сутність поезії Т. Шевченка пролягає у сфері самозаглиблення та філософського осмислення безталанної душі українця, спрямованої на те, щоб вивести внутрішні дремаючі сили на поверхню і спонукати їх до боротьби за свободу. Але поету прийшлося заради такої великої місії багато терпіти, про що він сам написав 1 січня 1850 р. в листі до В. Рєпніної: "Как грустно я стою между людьми! Ничтожны материальные нужды в сравнении с нуждами души — а я теперь брошен в жертву той и другой!.. Едва ли кто-нибудь терпел подобное горе!"¹

Поет був з народження і до останнього подиху — мучеником. До глибинної сутності свого народу він йшов дорогою Христа: його батьки і він були кріпаками, рабами; добрі люди вивели його з рабства на короткий час; надалі його знову закували, кинули до в'язниці на десятиліття: йому забивали не залізни, а духовні цвяхи — забороняли малювати і писати; інтелектуальний дух був в азіатській пустелі Т. Шевченка, як П. Калнишевський у ямі на Соловках; закінчився строк і в'язня, мовби звільнили, але його знищила імперська система і доконав життєвий побут.

Аналіз праці "Український ренесанс у творах Тараса Шевченка" дає підстави зробити висновок, що життя, творча і політична діяльність видатного українця Тараса Шевченка є уроком, який дає підстави зробити ряд висновків для періоду українського відродження, яке тільки розпочалося. Перший: процес демократичного розвитку суспільства гальмується відповідно до закону, коли існує зв'язок влади з приватною власністю. Другий: скріплення нації в єдине ціле і її нормальний розвиток відбувається за умови появи національної еліти, яка служить для нації, як сталь. Третій: тільки авторитетні, не агресивні, не корумповані, а незалежні особистості визначають процеси суспільного і державного розвитку. Четвертий: завдання сучасного періоду полягає в

тому, щоб у суспільному хаосі зберегти минулі і знайти нові особистості національної еліти.

Однак професор занадто критично і, на нашу думку, не зовсім справедливо різко засуджує, звичайно в етичних рамках, Ликеру, на якій мав одружитися Тарас. Хоча і не суджено було їм створити сім'ю, але та ж Ликера на схилі літ прибула до Канева і до кінця свого життя постійно відвідувала могилу Тараса. Це непросте питання, а тому те, що автор не дав належної оцінки відносин, може вважатися не до кінця завершеною дослідницькою роботою.

У цілому фонд Шевченківського дослідження поповнився новим поглядом на мало відомий дотепер філософський і політичний зміст творчості Тараса Шевченка.

Крім Броніслава Панасюка, у Національній історичній бібліотеці є й інші автори-меценати, а саме: Юрій Георгійович Писаренко — кандидат історичних наук, Станіслав Васильович Бондар — кандидат філософських наук, працівники музею історії Києва Віталій Васильович Ковалинський, Яніна Семенівна Пучкова, Лариса Данилівна Федорова та багато інших.

Працівники бібліотеки та читачі щиро вдячні тим, хто піклується про поповнення її фондів. Без книг неможлива повноцінна освіта та самоосвіта, відродження духовності, формування світогляду. Бібліотека здійснює одну із своїх важливих функцій — збереження національного книжкового надбання. Для масовості в благодійництві та зростанні кількості формувальників доцільно було б передбачити в українському законодавстві такі умови, за яких меценатство стало б важливою справою.

Лідія Вовк,
*кандидат історичних наук, головний бібліограф
Національної історичної бібліотеки України*

Алла Коваленко,
*заслужений працівник культури України,
завідувач відділу комплектування фондів
Національної історичної бібліотеки України*